

Αγροτικός Συνεργατισμός

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αγαπών
2015

ΟΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ

ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ

Η σύγχρονη μορφή του Συνεργατισμού, με τις αρχές που το διέπουν σήμερα, θεωρείται πως έχει αφετηρία το έτος 1844, οπότε ιδρύθηκε ο Συνεταιρισμός Ροτσντέιλ (Rochdale), που ονομάστηκε "Εταιρεία των Δίκαιων Σκαπανέων του Ροτσντέιλ".

Αλλά πριν την οριστικοποίηση των αρχών του σύγχρονου συνεργατισμού έδρασαν πολλοί αξιόλογοι άνθρωποι (φιλόσοφοι, οικονομολόγοι, νομικοί, γιατροί, κ.ά.). Αυτοί μπορεί να μην δημιούργησαν την τελική μορφή του συνεταιρισμού, όμως διαμόρφωσαν τις βασικές κατευθύνσεις και ανέπτυξαν τα κύρια γνωρίσματα των αρχών που διέπουν σήμερα τους συνεταιρισμούς. Γι' αυτό, αυτοί ονομάζονται πρόδρομοι ή πρωτεργάτες ή πατέρες του σύγχρονου συνεργατισμού.

Μολονότι, οι πρόδρομοι του συνεργατισμού είχαν διαφορετική προέλευση, απασχόληση, μόρφωση και πολιτικοθρησκευτικές πεποιθήσεις, όμως όλοι τους είχαν κοινό σκοπό, δηλαδή να βοηθήσουν τους συνανθρώπους τους και να τους απαλλάξουν από τη φτώχεια και την εκμετάλλευση των ισχυρών, ιδιαίτερα κατά τις περιόδους απότομων οικονομικών και κοινωνικών αναστατώσεων.

Από τους πρόδρομους του συνεργατισμού άλλοι στράφηκαν προς την οργάνωση των καταναλωτικών συνεταιρισμών, άλλοι προς την οργάνωση των αγροτικών συνεταιρισμών και ιδιαίτερα των συνεταιρισμών παραγωγής και άλλοι στράφηκαν ταυτόχρονα προς την οργάνωση και των δύο μορφών συνεταιρισμών.

Οι πρόδρομοι του σύγχρονου συνεργατισμού εμφανίστηκαν κυρίως στην Αγγλία και τη Γαλλία. από την επιρροή των οποίων ξεπήδησαν ανάλογες ιδέες στη Γερμανία.

2.1. ΟΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΑ

Στην Αγγλία άρχισε πολύ νωρίς η κίνηση για τη δημιουργία καταναλωτικών συνεταιρισμών, σε μια προσπάθεια να προστατέψει τους εργάτες της βιομηχανίας από την εκμετάλλευση των εργοδοτών, που δεν τους έδιναν ικανοποιητική αμοιβή.

Η συνεταιριστική κίνηση στην Αγγλία άρχισε κυρίως από φιλόανθρωπους βιομηχάνους, φιλοσόφους, γιατρούς, κ.ά. που έθεταν ως βασικό σκοπό τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των εργατών.

Από τους Άγγλους πρόδρομους του σύγχρονου συνεργατισμού ιδιαίτερη θέση κατέχουν ο Ρομπερτ Όουεν και ο Ουίλλιαμ Κίνγκ, οι οποίοι θεωρούνται οι πρωτεργάτες των καταναλωτικών συνεταιρισμών και γενικά οι πατέρες του σύγχρονου συνεργατισμού.

1. Ρόμπερτ Οουέν (Robert Owen)

Ο Οουεν (1771-1858), πλούσιος βιομήχανος νημάτων αλλά μεγάλος φιλόανθρωπος και βαθυστόχαστος μελετητής των κοινωνικοοικονομικών προβλημάτων της εποχής εκείνης, **θεωρείται ο πνευματικός πατέρας του σύγχρονου συνεργατισμού** όχι μόνο στην Αγγλία, αλλά και σε όλον τον κόσμο, διότι οι θεωρίες και οι πράξεις του συνέβαλαν αποφασιστικά στη διαμόρφωση και θεμελίωση των βασικών αρχών του σύγχρονου συνεργατισμού. **Είναι ο πρώτος που χρησιμοποίησε τη λέξη "συνεργατισμός"**, στη συνεργασία μεταξύ των ανθρώπων (καταναλωτών, παραγωγών, κ.ά.).

Ο Οουεν κήρυξε την αυτοβοήθεια των εργατών-καταναλωτών, υποδεικνύοντάς τους να δημιουργήσουν ενώσεις (συνεταιρισμούς) για την προμήθεια των ειδών διατροφής και άλλων αγαθών.

Έτσι, θα αντικαταστήσουν τους ενδιάμεσους μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών και θα καταργήσουν το εμπορικό κέρδος τους. Ο Όουεν θεωρούσε πως το κέρδος ήταν η κακοδαιμονία των φτωχών εργατικών τάξεων. **Κατά τον Όουεν, τα αγαθά πρέπει να πουλιούνται στην τιμή κόστους, την οποία θεωρούσε ως τη δίκαιη τιμή (θεωρία της δίκαιης ανταλλαγής).** Για όλα αυτά ο Όουεν θεωρείται ως ο αδιαφιλονίκητος πατέρας των καταναλωτικών συνεταιρισμών.

Όμως, ο Όουεν προχώρησε και στη διακήρυξη δημιουργίας παραγωγικών συνεταιρισμών με τη μορφή της κοινοκτημοσύνης. Συγκεκριμένα, πρότεινε τη δημιουργία «**συνεταιριστικών κοινοτήτων**» που θα έχουν ως βάση την κοινοκτημοσύνη, δηλαδή θα διατηρούν κοινά μέσα παραγωγής και θα παράγουν από κοινού ό,τι είναι απαραίτητο για τις ανάγκες των μελών τους. Για τις ιδέες του αυτές ο Όουεν θεωρείται από πολλούς ως ο πατέρας του κομμουνισμού.

Ο Όουεν κήρυξε την πολιτική και θρησκευτική ουδετερότητα των συνεταιρισμών και την ελεύθερη συμμετοχή των ανθρώπων στους συνεταιρισμούς, που θα έχουν ως κύριο έργο να ωφελήσουν τα μέλη τους, με την αντικατάσταση των ενδιάμεσων και όχι με ριζικές κοινωνικοοικονομικές μεταρρυθμίσεις.

Ο Όουεν δεν περιορίστηκε μόνο στη διάδοση των συνεταιριστικών ιδεών του, που δημοσίευσε σε περιοδικά, εφημερίδες και φυλλάδια, αλλά προχώρησε και στην υλοποίησή τους.

Έτσι, το 1821 ίδρυσε έναν καταναλωτικό συνεταιρισμό από τους εργάτες του εργοστασίου του και τις οικογένειές τους, για τη φθηνότερη προμήθεια διάφορων τροφίμων (ψωμιού, βουτύρου, κ.λ.π.). Το 1826 ίδρυσε το συνεταιρισμό (σοσιαλιστική κοινότητα) "Νέα Αρμονία" στην Πολιτεία Ινδιάννα των Η.Π.Α. Βασική αρχή του συνεταιρισμού αυτού ήταν η κοινωνική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής και η πληρωμή των μελών με βάση την εργασία τους. Στην αρχή ο συνεταιρισμός αυτός πήγε καλά, χάρη στα πολλά χρήματα που διέθεσε ο Όουεν, την άμεση επαγρύπνηση που είχε και την κάποια μετριοπάθεια που έδειξε κατά την εφαρμογή των αρχών του. Αργότερα όμως, όταν ο Όουεν επιχείρησε να μοιράσει τα προϊόντα που παράγονται με απόλυτη ισότητα και με βάση την εργασία που προσέφεραν τα μέλη του, ο συνεταιρισμός κατάρ-

ρευσε γρήγορα. Μέσα σε 2 χρόνια, το 1828, διαλύθηκε οριστικά.

Η μόνη συνεταιριστική Κοινότητα του Όουεν που επέτυχε, είναι αυτή που ίδρυσαν οι οπαδοί του στη Ralahine της Ιρλανδίας το 1830, δηλαδή 40 εργάτες της γης κάτω από τη διεύθυνση του ιδρυτή της Sir Vandaleaux. Μέσα σ' ένα χρόνο εξαφανίστηκε η φτώχεια και η εκμετάλλευση των αγροτών-μελών του, που έκαναν κοινή αγροτική παραγωγή και αγόραζαν διάφορα προϊόντα από το συνεταιρισμό σε τιμές πολύ χαμηλότερες από εκείνες που επικρατούσαν στην αγορά. Δυστυχώς όμως, ο συνεταιρισμός αυτός διαλύθηκε, εξαιτίας της χαρτοπαικτικής μανίας του ιδρυτή του, ο οποίος σε χαρτοπαιξία έχασε όλη τη περιουσία του, την οποία οι πιστωτές πήραν με τη διάλυση του συνεταιρισμού.

Αναμφισβήτητα, οι ιδέες του Όουεν έβαλαν ισχυρά θεμέλια για τη συνεταιριστική ανάπτυξη στην Αγγλία και σε όλον τον κόσμο. Πολλοί από τους ιδρυτές του καταναλωτικού συνεταιρισμού Ροτσντέιλ ήταν οπαδοί του Όουεν.

2. Ουίλλιαμ Κίνγκ (William King)

Ο Κίνγκ (1786-1865), που είχε πολύπλευρη μόρφωση (σπούδασε φιλοσοφία, μαθηματικά, θεολογία και ιατρική), βαθιές χριστιανικές αντιλήψεις και διαπνέονταν από μεγάλα φιλανθρωπικά αισθήματα, μπορεί να θεωρηθεί περισσότερο από τον Όουεν ως ο πρωτεργάτης των καταναλωτικών συνεταιρισμών στην Αγγλία. Είναι ο πιο αντιπροσωπευτικός των θεωρητικών του συνεργατισμού και οι ιδέες του επηρέασαν το πρόγραμμα του πρώτου σύγχρονου καταναλωτικού συνεταιρισμού του Ροτσντέιλ.

Ο Κίνγκ διακήρυξε πως στην οργάνωση του εμπορίου των προϊόντων και όχι της παραγωγής στηρίζεται περισσότερο η ευημερία των εργαζόμενων. Γι' αυτό τους συμβούλενε να συστήσουν καταναλωτικούς συνεταιρισμούς, για να περιέλθουν σε αυτούς και όχι στις κεφαλαιοκρατικές επιχειρήσεις τα κέρδη που προκύπτουν από τη διάθεση των τροφίμων και των άλλων αγαθών. Με τα κέρδη αυτά οι συνέταιροι θα συγκεντρώσουν ένα κοινό κεφάλαιο για την αγορά κτημάτων και τη κατασκευή εργοστασίων παραγωγής προϊόντων που θα πουλούν στα συνεταιριστικά καταστήματα. Σε αυτά θα εργασθούν οι ίδιοι οι συνέταιροι

και έτσι θα παύσουν ως εργαζόμενοι να εξαρτώνται από το κεφάλαιο.

Επίσης, ο Κίνγκ διακήρυξε με έμφαση τον εθελοντικό χαρακτήρα του συνεργατισμού και την πολιτική και θρησκευτική ουδετερότητα των συνεταιρισμών. Ταυτόχρονα απαιτούσε από τα μέλη του τιμιότητα και έλλειψη ελαττωμάτων (χαρτοπαιξία, μεθύσι, ασέβεια, κ.λ.π.).

Για τη διάδοση των συνεταιριστικών ιδεών του ο Κίνγκ εξέδιδε το περιοδικό "ο Συνεταιριστής" (The Cooperator) την περίοδο 1828-1829, η επίδραση του οποίου στη συνεταιριστική ανάπτυξη ήταν μεγάλη. Το περιοδικό αυτό σε κάθε τεύχος του έγραφε σταθερά την εξής φράση:

"Η γνώση και η ένωση είναι δύναμη. Η δύναμη που καθοδηγείται από τη γνώση είναι ευτυχία. Ευτυχία είναι ο τελικός σκοπός της δημιουργίας".

Για την υλοποίηση των συνεταιριστικών ιδεών του ο Κίνγκ ίδρυσε το 1827 τον πρώτο καταναλωτικό συνεταιρισμό πώλησης τροφίμων στη πόλη Μπράιτον (Brighton) της Αγγλίας. Τα κεφάλαια του συνεταιρισμού σχηματίστηκαν από εισφορές των μελών του που καταβάλλονταν συνήθως δύο φορές την εβδομάδα. Τα χαρακτηριστικά του συνεταιρισμού αυτού ήταν:

1. Το κεφάλαιο των μελών δεν αμείβονταν.
2. Τα κέρδη δεν διανέμονταν στα μέλη του αλλά συγκεντρώνονταν για τη δημιουργία συλλογικού κεφαλαίου, που θα χρησίμευε για την ανάπτυξη του συνεταιρισμού.
3. Πουλούσε σε τιμές που επικρατούσαν στην αγορά.

Μολονότι σε σύντομο χρονικό διάστημα δημιουργήθηκαν άλλοι 182 συνεταιρισμοί κατά το πρότυπο αυτού του συνεταιρισμού, όμως κανένας δεν επέτυχε, για τους εξής κυρίως λόγους:

1. Ο μικρός αριθμός των μελών, διότι δεν είχαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον ούτε ως συνέταιροι (αφού δεν έπαιρναν επιστρεφόμενα ή αμοιβή στο κεφάλαιό τους), ούτε ως πελάτες αφού δεν αγόραζαν φθηνότερα.

2. Τα κέρδη του συνεταιρισμού δεν διατέθηκαν για την ενίσχυσή

του αλλά δόθηκαν σε εργάτες-μέλη, στους οποίους ανέθετε την κατασκευή ή παραγωγή διάφορων μη καταναλώσιμων ειδών για λογαριασμό του συνεταιρισμού, με μοναδικό σκοπό να τους προσφέρει εργασία.

3. Η έλλειψη σχετικής νομοθεσίας που να προστατέυε τους συνεταιρισμούς, με συνέπεια οι διευθύνοντες έκαναν καταχρήσεις, χωρίς όμως να μπορούσαν οι συνεταιρισμοί να αμυνθούν με νόμιμες διαδικασίες.

2.2. ΟΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

Στη Γαλλία οι πρόδρομοι του σύγχρονου συνεργατισμού έδρασαν κυρίως προς την κατεύθυνση δημιουργίας παραγωγικών συνεταιρισμών.

Οι σπουδαιότεροι από τους Γάλλους πρόδρομους του σύγχρονου συνεργατισμού είναι ο Σαίν Σιμόν, ο Φουριέρ, ο Μπουσέ και ο Λουϊ Μπλάν.

1. Σαίν Σιμόν (Saint Simon)

Ο Σαίν Σιμόν (1760-1825) κατάγονταν από αριστοκρατική οικογένεια, αλλά ήταν ένας ανεξάρτητος και επαναστατικός χαρακτήρας. Ήταν πολύ μορφωμένος. Μετά την επιστροφή του από τις Η.Π.Α., όπου έζησε 4 χρόνια, παραιτείται από τους τίτλους ευγενείας του (ήταν κόμης) και παίρνει ενεργό μέρος στο κοινωνικό κίνημα για την επίλυση των σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων της εποχής εκείνης.

Ο Σαίν Σιμόν έλεγε ότι η παραγωγή πρέπει να είναι σχεδιασμένη κάτω από την καθοδήγηση των επιστημόνων και προς το συμφέρον των καταπιεζομένων. Πίστευε πως η επιστήμη και οι καλές τέχνες κατείχαν την ικανότητα της πνευματικής ηγεσίας και της πολιτικής εξουσίας. Έλεγε ότι δεν μπορούμε να βασιστούμε στο λαό για να λύσουμε το πρόβλημα της κοινωνικής οργάνωσης, γιατί ο λαός είναι παθητικός και αδιάφορος.

Ο Σαίν Σιμόν πολύ σοφά είπε: *"για να εκτελέσετε μεγάλα έργα πρέπει να είστε εμπνευσμένοι"*.

Ως οικονομική βάση της μελλοντικής κοινωνίας θεωρούσε τη βιομη-

παραγνώριζε την αξία της βιομηχανίας και των άλλων τομέων οικονομικής δραστηριότητας. Όμως, έδινε μεγαλύτερη σημασία στη γεωργία, σε αντίθεση με τον Σαίν Σιμον που θεωρούσε σπουδαιότερη τη βιομηχανία.

Ο Φουριέ έλεγε πως ο τεμαχισμός της παραγωγής, δηλαδή η παραγωγή βιομηχανικών προϊόντων σε χωριστά στάδια και από διαφορετικούς βιομηχάνους και η έλλειψη σχεδιασμού στην εργασία αποτελούν την κυριότερη αιτία όλων των κοινωνικών κακών και το μεγαλύτερο μειονέκτημα του καπιταλισμού. Γι' αυτό, πρότεινε την ίδρυση των συνεταιρισμών παραγωγής, για να επιτύχει την ενοποίηση της παραγωγής και το σχεδιασμό της εργασίας. Αλλά ταυτόχρονα προγραμμάτιζε τις διάφορες ομάδες εργατών-μελών να εναλλάσσουν τακτικά το είδος της εργασίας που εκτελούν, για να αναπτύσσουν πολύπλευρα τις ικανότητες τους.

Ο Φουριέ θέλησε να οργανώσει και την κατανάλωση, με ανάλογο τρόπο που επεδίωξε στην παραγωγή. **Υποστήριξε πως η οικογενειακή οικονομία πρέπει να αντικατασταθεί από συνεταιριστική οικονομία κοινοβιακής μορφής.** Δηλαδή, όλα τα μέλη του συνεταιρισμού πρέπει να έχουν κοινή υπηρεσία εφοδιασμού τροφίμων και κοινό εστιατόριο, όπου θα παρασκευάζουν από κοινού τα φαγητά τους και εάν μπορούν να τρώνε μαζί στο εστιατόριό τους. Έτσι, έλεγε ο Φουριέ πως θα εξοικονομούνταν χρόνος και χρήμα για τα μέλη του συνεταιρισμού, διότι πολύ λιγότερα άτομα θα χρειάζονταν συνολικά για την προμήθεια των τροφίμων και την παρασκευή φαγητών. Ο Φουριέ πίστευε πως η συνεταιριστική μορφή κατανάλωσης είναι συνέπεια της οικονομικής οργάνωσης σε συνεταιρισμούς παραγωγής, όπου τα μέλη του διαμένουν στον τόπο παραγωγής, συνήθως κάτω από την ίδια στέγη.

Η μεταρρύθμιση στην οικονομική ζωή, τόσο στην παραγωγή όσο και στην κατανάλωση, που πρότεινε ο Φουριέ, έχουν αρκετά κοινά στοιχεία με αυτά του σύγχρονου συνεργατισμού. Πράγματι, η συμμετοχή των οικογενειών στις ενώσεις παραγωγής καθώς και κατανάλωσης επαφίεται στην δική τους θέληση και δεν πρέπει να συντελεσθεί με την παρέμβαση του Κράτους. Έτσι, βλέπουμε πως η αρχή της εθελοντικής συμμετοχής στους συνεταιρισμούς του σύγχρονου συνεργατισμού εμπεριέχεται στις μορφές συνεταιριστικής οργάνωσης που προτείνει ο Φουριέ.

Επίσης, η αρχή της δημοκρατικής διοίκησης του σύγχρονου συνεργατισμού ενυπάρχει στους συνεταιρισμούς του Φουριέ, αφού καθιέρωνε σε αυτούς αιρετά όργανα διοίκησης αν και οι εξουσίες τους ήταν σκιώδεις και τιμητικές. Αλλά, οι συνεταιρισμοί του Φουριέ δεν εμπειριείχαν την ιδέα της αυτοβοήθειας, που έχουν οι σύγχρονοι συνεταιρισμοί, γιατί η δημιουργία των συνεταιρισμών της δικής του μορφής έπρεπε να πραγματοποιηθεί με ξένα κεφάλαια, δηλαδή με κεφάλαια που έδιναν διάφοροι φιλάνθρωποι και όχι απαραίτητα και μόνο τα μέλη του συνεταιρισμού.

Βέβαια, ο συνεταιρισμός (φάλαγγα) του Φουριέ δεν είχε οργάνωση σε μορφή κοινοκτημοσύνης, αφού διατηρούνταν εκεί η ατομική ιδιοκτησία, η κληρονομική διαδοχή, το κεφάλαιο, ο τόκος και το κέρδος.

Στους συνεταιρισμούς του Φουριέ συναντά κανείς *"τον κανόνα διανομής των πλεονασμάτων"* με την διαφορά ότι σε αυτούς το πλεόνασμα διανέμεται στα μέλη σύμφωνα με το κεφάλαιο, την εργασία και την ιδιοφυία που διαθέτουν, ενώ στους σύγχρονους συνεταιρισμούς το πλεόνασμα διανέμεται στα μέλη τους σύμφωνα με τον όγκο των συναλλαγών τους.

3. Φίλιππος Μπουσέ (Philippe Buchez)

Ο Μπουσέ (1791-1868) ήταν ιστορικός και οπαδός του Σαιν Σιμόν. Είναι ο πρώτος που ίδρυσε συνεταιρισμό παραγωγής, πρακτικά βιώσιμο. Γι' αυτό και θεωρείται ο πατέρας των παραγωγικών συνεταιρισμών σε όλο τον κόσμο.

Ο Μπουσέ θεωρούσε πως η χριστιανική ηθική θα πρέπει να αποτελεί τη βάση λειτουργίας των συνεταιρισμών. Γι' αυτό καλούσε τους εργάτες και τους βιοτέχνες να οργανωθούν σε συνεταιρισμούς παραγωγής, όχι μόνο για να βελτιώσουν την δική τους οικονομική κατάσταση αλλά και για να δημιουργήσουν ευνοϊκότερες συνθήκες διαβίωσης στις μελλοντικές γενιές.

Ο Μπουσέ καλούσε την εργατική τάξη να οργανωθεί σε συνεταιρισμούς παραγωγής από άτομα του ίδιου επαγγέλματος, χωρίς την παρέμβαση του Κράτους ή την βοήθεια φιλάνθρωπων, με σκοπό να αυτοβοηθηθούν τα μέλη του συνεταιρισμού.

Υποστήριζε πως τα κέρδη του συνεταιρισμού δεν πρέπει να διανεμηθούν όλα στους συνεταιίρους αλλά μόνο ένα ποσοστό 80% και αυτό ανάλογα με την αξία της εργασίας που πρόσφεραν. Το υπόλοιπο 20% των κερδών θα πρέπει να παραμένει πάντοτε αδιανεμητο, έστω και αν διαλυθεί ο συνεταιρισμός, για να σχηματίζεται ένα κοινό συνεταιρικό κεφάλαιο το οποίο θα αποτελέσει την πηγή της κοινωνικής μεταρρύθμισης σε συνεταιριστικές βάσεις. Με την δημιουργία συνεταιριστικού κεφαλαίου οι συνεταιρισμοί θα απαλλάσσονταν από ξένα κεφάλαια και συνεπώς από τις πληρωμές των τόκων και έτσι οι μελλοντικές γενεές θα διευκολύνονταν στην παραπέρα ανάπτυξη και αποδοτικότερη λειτουργία των συνεταιρισμών τους.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό των συνεταιρισμών του Μπουσέ είναι πως δεν επιτρέπεται η απασχόληση μη συνεταιίρων εργατών στο συνεταιρισμό για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα.

Συμπερασματικά μπορεί να λεχθεί πως πολλά από τα χαρακτηριστικά των συνεταιρισμών τύπου Μπουσέ αποτελούν σήμερα βασικές αρχές που διέπουν τους παραγωγικούς συνεταιρισμούς και ιδιαίτερα τους συνεταιρισμούς εργασίας.

4. Λουϊ Μπλάν (Louis Blanc)

Ο Λουί Μπλάν (1813-1882) ήταν πολιτικός και επιφανής πρόδρομος του συνεταιρισμού παραγωγής, ιδιαίτερα στον κλάδο της βιομηχανίας.

Οι συνεταιρισμοί του Λουί Μπλάν μοιάζουν με τους σύγχρονους συνεταιρισμούς παραγωγής και όχι με "κοινότητες", όπως οι συνεταιρισμοί του Οουεν και του Φουριέ.

Ο Λουϊ Μπλάν πρέσβευε πως ο ελεύθερος ανταγωνισμός είναι η αιτία όλων των κακών του σύγχρονου οικονομικού συστήματος. Γι' αυτό, έπρεπε να εκλείψει και να αντικατασταθεί από εργατικούς συνεταιρισμούς παραγωγής.

Επειδή όμως οι εργάτες δεν είχαν την οικονομική δυνατότητα να αποκτήσουν μόνοι τους τις απαραίτητες εγκαταστάσεις παραγωγής, γιαυτό το κράτος πρέπει να τους βοηθήσει οικονομικά. Βέβαια, οι εγκαταστάσεις θα ανήκαν στο Κράτος, αλλά οι εργάτες θα ωφελούνταν τόσο από την καλύτερη αμοιβή τους όσο και από την διανομή των κερδών. Αντίθετα προς τους συνεταιρισμούς βιομηχανικής παραγωγής, στους συνεταιρισμούς αγροτικής παραγωγής αναγνώριζε το δικαίωμα της ατομικής ι-

διοκτησίας της γης.

Ο Λουί Μπλάν έλεγε πως όταν το Κράτος βοηθά τους συνεταιρισμούς συντελεί στην κατάλυση του κεφαλαιοκρατισμού, αλλά ηπιότερα από ό,τι μπορεί να γίνει με τις εθνικοποιήσεις των βιομηχανιών, κ.λ.π.

Ο Μπλάν έλεγε πως αφού η αρχική βοήθεια των συνεταιρισμών προέρχεται από το κράτος, θα πρέπει η διεύθυνση των συνεταιρισμών αρχικά να δοθεί στο Κράτος. Μετά όταν οι συνεταιρισμοί καταστούν ικανοί για αυτοδιαχείριση, τότε η διεύθυνση των συνεταιρισμών θα αποδοθεί στα ίδια τα μέλη του.

Ο Μπλάν ισχυρίζονταν πως οι ομοειδείς κεφαλαιοκρατικές επιχειρήσεις θα απορροφούνταν από τους παραγωγικούς συνεταιρισμούς, κυρίως γιατί η αμοιβή των συνεταιρισμένων εργατών- μελών θα ήταν πολύ καλύτερη από ό,τι των εργατών στις κεφαλαιοκρατικές επιχειρήσεις. Έτσι, οι εργάτες αυτοί θα εγκατέλειπαν τέτοιες επιχειρήσεις και θα πήγαιναν να γίνουν μέλη και να εργασθούν στους συνεταιρισμούς.

Κατά τον Μπλάν τα κέρδη των συνεταιρισμών πρέπει να διανεμηθούν ως εξής:

- (α) Το 1/4 πρέπει να πάρει το κράτος ως τόκο για τα χρήματα που επένδυσε στο συνεταιρισμό.
- (β) Το δεύτερο 1/4 πρέπει να καταβληθεί για έργα αλληλεγγύης, κ.λ.π.
- (γ) Το τρίτο 1/4 πρέπει να κατακρατηθεί στο συνεταιρισμό για αποθεματικό κεφάλαιό του και
- (δ) Το τέταρτο 1/4 του κέρδους του συνεταιρισμού πρέπει να μοιρασθεί στους εργάτες-μέλη του ως συμπληρωματική αμοιβή τους.

Συμπερασματικά, ο συνεταιρισμός του Μπλάν δεν θέλει να περιορισθεί σε μια οικονομική δραστηριότητα, αλλά στοχεύει να αναπτυχθεί σε όλες τις δραστηριότητες της εθνικής οικονομίας και έτσι να καταλύσει τον κεφαλαιοκρατισμό.

2.3. ΟΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Η συνεταιριστική κίνηση στη Γερμανία άρχισε σχεδόν παράλληλα με αυτή στην Αγγλία και Γαλλία απ' όπου και δέχθηκε σημαντική επίδραση.

Από τους σημαντικότερους πρόδρομους του σύγχρονου συνεργατισμού στη Γερμανία θεωρούνται ο Λασσάλ και ο Χούμπερ. Από αυτούς ο πρώτος θεωρείται πρόδρομος των παραγωγικών συνεταιρισμών και ο δεύτερος των καταναλωτικών συνεταιρισμών.

1. Φερδινάνδος Λασσάλ (Ferdinand Lassalle)

Ο Λασσάλ (1825-1864) ήταν φιλόλογος και αργότερα πολιτικός ηγέτης της εργατικής τάξης. Είναι ο σημαντικότερος πρόδρομος των συνεταιρισμών παραγωγής στην πατρίδα του.

Ο Λασσάλ είχε σημαντικά επηρεασθεί από τις ιδέες τον Λουϊ Μπλάν. Σε αντίθεση όμως με αυτόν, που έβλεπε τους συνεταιρισμούς ως ένα τμήμα του όλου κρατικού μηχανισμού, ο Λασσάλ πρέσβευε πως οι συνεταιρισμοί παραγωγής πρέπει να είναι ελεύθεροι και ανεξάρτητοι από το κράτος.

Ο Λασσάλ είναι γνωστός για τον περιβόητο "σιδηρούν νόμο του εργατικού μισθού" που διετύπωσε και στο οποίο λέει πως "ο μέσος εργατικός μισθός περιορίζεται στο να διαθέσει στον εργάτη και την οικογένειά του μόνο τα απαραίτητα μέσα για τη διαβίωσή του. Ο τόκος του κεφαλαίου και το κέρδος της επιχείρησης είναι προϊόντα της εργασίας του εργάτη από τον οποίο και αφαιρούνται. Η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης των εργατών θα επιτευχθεί αν οι εργάτες γίνουν ταυτόχρονα και εργοδότες, γιατί σε μια τέτοια περίπτωση ο εργατικός μισθός και το κέρδος της επιχείρησης δεν διαχωρίζονται. Έτσι, οι εργάτες παίρνουν ολόκληρο το προϊόν της εργασίας τους".

Κατά τον Λασσάλ, η ταύτιση της ιδιότητας του εργάτη και του εργοδότη στο ίδιο πρόσωπο θα πραγματοποιηθεί μόνο με τους συνεταιρισμούς παραγωγής, οι οποίοι και πρέπει να αναπτυχθούν με την οικονομική βοήθεια του Κράτους, μια και οι εργάτες δεν έχουν τα απαραίτητα κεφάλαια.

Ο Λασσάλ έλεγε πως πρέπει να δημιουργηθεί και να λειτουργεί ένας Συνεταιρισμός σε μια περιοχή και για κάθε προϊόν. Με τη συνένωση των συνεταιρισμών παραγωγής κάθε κλάδου σε Ενώσεις και αυτών σε κεντρικές ενώσεις, η παραγωγή θα προγραμματίζεται καλύτερα ώστε να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της κατανάλωσης.

Σε αντίθεση για ότι έκανε για τους παραγωγικούς συνεταιρισμούς, ο Λασσάλ αντιτάχθηκε στην ανάπτυξη των καταναλωτικών συνεταιρισμών, γιατί πίστευε πως οι εργάτες ό,τι θα κέρδιζαν ως καταναλωτές θα τα έχαναν ως παραγωγοί.

2. Βίκτορ Χούμπερ (Victor Huber)

Ο Χούμπερ (1800-1869) αρχικά σπούδασε γιατρός και αργότερα διέτέλεσε καθηγητής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου.

Ο Χούμπερ μπορεί να θεωρηθεί ως ο πρόδρομος των καταναλωτικών συνεταιρισμών στη Γερμανία. Η πρόσφορά του για τη συνεταιριστική ανάπτυξη στη Χώρα του είναι σημαντική, γιατί διατύπωσε με σαφήνεια τη συνεταιριστική θεωρία και γιατί έδωσε έντονα την εικόνα της συνεταιριστικής ανάπτυξης σε άλλες Χώρες (Αγγλία, Γαλλία, κ.ά.).

Ο Χούμπερ θεωρούσε τους συνεταιρισμούς ως μέσα αυτοβοήθειας των μικρών δυνάμεων, που με την οργάνωσή τους σε συνεταιρισμούς θα μπορούσαν να εξαλείψουν τον ανταγωνισμό και τους ενδιάμεσους, εξαιτίας των οποίων προκαλείται ανύψωση των τιμών των διάφορων αγαθών.

Επίσης, ο Χούμπερ πίστευε πως οι συνεταιρισμοί θα μπορούσαν να αποτελέσουν ένα αποφασιστικό όργανο για την εξύψωση των ηθικών και πνευματικών δυνάμεων του τόπου. Είχε τον φόβο πως η βελτίωση της υλιστικής πλευράς της ζωής θα προκαλούσε στο μέλλον έντονα κοινωνικά προβλήματα. Γι' αυτό, διακήρυσσε τη δημιουργία των συνεταιρισμών, γιατί πίστευε πως θα αποτελούσαν το αντίβαρο σε αυτήν την τάση, αφού θα συνέβαλαν στην εξύψωση των ηθικών και πνευματικών δυνάμεων του τόπου.